چاكسازییەكانی بیبی ئیسرائیل … وەرگێڕان و ئامادەكردن: عیسا بڕتانی

بەهۆی چاكسازییەوە وڵاتی پێشخست؛ پێنج جار سەرۆكایەتی حكوومەتی پێ سپێردرا

لە ساڵی 2003 كە شارۆن سەرۆكایەتی حكوومەتی ئیسرائیلی دەكرد, پۆستی وەزارەتی دارایی لەلایەن بنیامین ناتانیاهۆ بەڕێوە دەبرا، ئەو پۆستەكەی بۆ چاكسازیی ئابووری بەكارهێنا تاكو دۆخی ئابووری ئەو وڵاتە گەیشتە ئاستێكی هەرە پێشكەوتوو.
ناتانیاهۆ بڕیاری لە گرتنەبەری ڕێكاری سەخت دا، كە بریتی بوون لە كەمكردنەوەی تێكڕای باج و خەرجییەكان و كرێی فەرمانبەرانی حكوومەت تاكو ئاستی هەڵوەشاندنەوەی گرێبەستی چوار هەزار لە فەرمانبەرانی ئەو وڵاتە، سەرەڕای فراوانكردنی بەشی دەسەڵاتی حكوومەت لە بواری ئابووری و كۆمپانیا گشتییەكانی فڕۆكەوانی نیشتمانی (ئی ئێڵ ئەی ئێڵ) و كۆمپانیای پەیوەندییە نیشتمانییەكانی (بیزيك)، ئەو بە ڕێژەی 64% تا 44% باجی لەسەر هاووڵاتیان و لەبەرامبەریشدا بە ڕێژەی 36% تا 18% باجی لەسەر كۆمپانیاكان كەمكردەوە و چاكسازی گرینگی لەبواری ئابووریدا سەپاند.
رون دیرمیر كە وەكو راوێژكار لەگەڵ چوار لە وەزیری دارایی ئەو وڵاتە كاری كردووە بە ناتانیاهۆشەوە؛ سەبارەت بە چاكسازییەكانی بیبیی (كە مەبەستی ناتانیاهۆ)یە, دەڵێت: (رۆڵی هەناسەبڕاویی حكوومەتی لە ئابووری چارەسەر كرد، بیبی ریفۆرمەر نەبوو بەڵكو شۆڕشگێڕ بوو؛ چاكسازی ئەوكاتە دەكرێ كە سیاسەتی حكوومەت بگۆڕی و شۆڕشیش ئەوكاتە بەرپا دەبێ كە كار لەسەر گۆڕینی ئەقڵییەتی وڵات بكەی، من لەو بڕوایەدام كە بیبی توانی گۆڕانكاری لە ئەقڵییەتدا بكا).
لەهەما كاتدا بنیامین ناتانیاهۆ خودی خۆی چەندین چاكسازی لە كەرتی بانكیدا كرد ئەویش بە نەهێشتنی سەنەدە حكوومییەكان, بەهۆی ئەو سەنەدانەوە دامەزراوەكانی ئیسرائیل هیچ پاڵدەرێكیان نەبوو وەبەرهێنان لە سندووقەكانی وەبەرهێناندا بكەن، بەڵام دوای چاكسازییكردن لەو كەرتەدا دامەزراوەكان دەستیان كرد بە كۆكردنەوەی نزیكەی (300) ملیۆن دۆلار بۆ وەبەرهێنان لەهەر مانگێدا. دەرەنجامی

ئەو چاکسازییانە بە ئەرێنی بەسەر ئابووری ئیسرائیلدا شکایەوە و هەر بەهۆی ئەمەشەوە ناتانیاهۆ لەنێو گەلی ئیسرائیلدا پێگەی جەماوەری فراوانتر بوو.

ناتانیاهۆ بیرۆکەی بازاڕی ئازادی پەیڕەو کرد و لەبارەی پرسی چاکسازیشەوە خۆی بەمشێوە باسی لێوە دەکا و دەڵێت: (بۆ گەلی ئیسرائیلم شیکردەوە کە ئابووری کەرتی تایبەت پێشتر لەشێوەی پیاوێکی لەڕ و لاواز کە پیاوێکی قەڵەوی لە کۆڵ کردبوو، لە کاتێکدا ئەو چاکسازییانەی کردم پشێوی گەورەی لەنێو کرێکاراندا دروست کرد، لەگەڵ ئەوەشدا تێڕوانینی من بۆ ئابووری ژێیەکی هەستیاری پێکا. هەر کەسێك لە ئیسرائیل هەوڵی ئەوەی دابێت کارێکی وەها بکات ئەوا ئەویشی گرتەوە و ئەگەر ئیسرائیل بیەوێت سەرکەوێت ئەوا ناچارە ڕۆڵەکان پێچەوانە بکاتەوە، بۆ کەرتی تایبەت پێویستە ببێتە ئەو پیاوە قەڵەوە؛ ئەوە تەنها بە کەمکردنەوەی باج و سنووردارکردنی خەرجییە گشتییەکان دەکرێ).

بە درێژایی پەنجا ساڵ کۆمپانیا حکوومییەکان بێهودە بەدوای غازی دەریادا گەڕان، تەنها بە راسپاردنی کۆمپانیا تایبەتەکان و لە سەردەمی حکوومەتی ناتانیاهۆدا کانگایەکی غازییان دۆزیەوە کە بە بەهای میارەها دۆلار دەبوو، ئەوەش هاوکار بوو لەوەی حکوومەت سەرچاوەی داهاتێکی گرنگی دەسکەوێت بۆ پشتیوانیکردنی پێداویستییەکانی لەبواری پەروەردە و چاودێری و ژێرخانی ئیسرائیل.

بیبی توانی موعجیزەیەکی ئابووری دروست بکا و ئیسرائیلی گەیاندە ئاستی وڵاتانی هەرە پێشکەوتوو، تەنها لەو کاتەی کە وەزیری دارایی بوو وەبەرهێنانی راستەوخۆ ساڵانە لە ئابووری ئیسرائیلدا گەیشتە ڕێژەی 380%.

ئەو لەمیانی ئەو سیاسەتەی ناوی نا (پیاوی قەڵەو/ پیاوی لاواز) ئەوەی سەلماند کە تەکنۆلۆژیا بەبێ بازاڕی ئازاد وڵاتان ناخاتە سەر ڕێچکەی پێشکەوتن، هەموو ئابوورییە نیشتمانییەکان لەو پێشبڕکێیەدان کە کەرتی گشتی لەسەر ئەستۆی کەرتی تایبەتدا بێت، ئەوسا کەرتی گشتی دووچاری هەڵئاوسانێکی زۆر ببووەوە, بیبی سیستەمی پارێزیی قورسی بۆ خۆراکەکانی داڕشت و هەموو بەربەستەکانی لەبەردەم کێبڕکێیەدا لابرد کە ببوونە ئاستەنگ لەبەردەم کەرتی تایبەتدا… بەوە بەرەو پێشەوە پێشکەوت.

ئیسرائیل ئابووری بازاڕی ئازاد و تەکنۆلۆژیای هەڵبژارد و ئەوە هۆکاری پێشکەوتن و بەهێزبوونی ئابووری ئەو وڵاتە.

ئیسرائیل یەك لە وڵاتە هەرە پێشکەوتووەکانی بواری تەکنۆلۆژیایە لەسەر ئاستی جیهان؛ بەشێوەیەك کە نزیکەی (4000) کۆمپانیای تەکنۆلۆژی لەو وڵاتەدا تۆمار کراون, لە کۆی (500) گەورە

کۆمپانیاکانی ئەو بوارە ئیسرائیل خاوەنی (80)یانە کە توێژینەوە و داهێنانەکانی لەرێگەی لقەکانی لەناوەخۆی وڵاتدا ئەنجام دەدات و بڵاویان دەکاتەوە.

کۆمپانیاکانی فەیسبووك و ئاپڵ و مایکرۆسۆفت و ئینتڵ و بایباڵ و ئەمازۆن و ئی بی ئێم و سیسکۆ و چەندین کۆمپانیای دیکە کە بە گرینگترین کۆمپانیا لە جیهاندا هەژمار دەکرێن و ڕۆژانە بەرهەمەکانیان بەکار دێ، پشت بە توێژینەوە و پێشخستن دەبەستن و هەمووی لە رێگەی لقەکانیان لە ئیسرائیل ئەنجام دەدرێن،

o وەکو گەورەترین ناوەندی تەکنۆلۆژی لە جیهان؛ تەلئەڤیڤ لەدوای سیلیکۆن فالی ئەمریکا بە پلەی دووەم دێت.

o لەبواری ژمارەی کۆمپانیا تۆمارکراوەکانی بۆرسەی ناسداك کە لە جیهاندا بە گەورەترین بۆرسەی تەکنۆلۆژیا هەژمار دەکرێ, ئیسرائیل لە پلەی سێیەمدایە لە دوای ئەمریکا و چین.

o ژمارەی کۆمپانیا تۆمارکراوەکانی ئیسرائیل لەو بۆرسەیەدا گەورەترە لەوەی وڵاتانی ئەڵمانیا و ئیسپانیا و ئیتاڵیا و فەڕەنسا و هۆڵەندا.

o کەرتی توێژینەوە و پێشخستن ڕێژەی 12.5% لە کۆی بەرهەمهێنانی ناوەخۆ لە ئیسرائیل پێکدەهێنێ، و لەم ڕووەشەوە ئیسرائیل لە جیهاندا بە یەکەمین وڵاتە دێت کە ئەو ڕێژە سەدییەی ئابووری لە چالاکییەکانی توێژینەوە و گەشەداندا خەرج بکا.

ئیسرائیل دەستی هەبووە لە پێشخستنی چەندین داهێنانی نوێی کۆمپانیا جیهانیەکان، وەکو ئۆتۆمبیلی کارەبایی و ئۆتۆمبیلی بۆ شوفێری گوگڵ و کۆمپیوتەری لاپتۆپ و پێشکەوتنە تەکنۆلۆژییەکانی کۆمپانیای ئەنتڵ. خەڵکی لەهەر شوێنێکی دنیا لە داهێنانەکانی مۆبایل سوودەمەندن کە ئیسرائیل خاوەنەکەیەتی لە سیستەمی دەریاوانی و ڕێوبان و داودەرمانە رزگارەکانی ژیان و ئامێرە پزیشکییەکان و چەندین داهێنانی دیکە کە ڕۆژانە بەکار دێن.

پاشەڕۆژ مولکی داهێنەرانە، بۆیە ئیسرائیل پێگەیەکی گرینگی لە پاشەڕۆژدا دەبێت و لە ئێستادا لەڕووی گەشەی هەرە خێراوە؛ پلەی سێیەمی لە ریزبەندی یانەی ئابووری جیهانیدا گرتووە.

کۆمپانیا نوێیەکانی ئیسرائیلی بە بڕی نزیکەی 20% لەبواری ئەلیکترۆنیدا چانسی وەبەرهێنانی تایبەتی جیهانییان هەیە، لەلایەکی دیکەشەوە لە ئیسرائیل ڕێژەی 87%ی ئاوی بەکارهاتوو دەپالێوێت و پێنج جار بەکار دەهێندرێتەوە، تەنانەت بە بەراورد لەگەڵ هەر وڵاتێکی دیکە؛ مانگای ئیسرائیلی بڕە شیرێکی زۆرتر دەدات.

پرسیار ئەوەیە, لە کاتێکدا ئیسرائێلدا خاوەنی زەوییەکی وشك و بەدەم کێشە و قەیرانی یەك لەدوای یەکدا دەیناڵاند… چۆن گەیشتە

ئەو ئاستەی پێشکەوتنە؟
لەمێژووی ئیسرائیلدا دوو هەنگاوی زۆر گەورە نران، سیاسەتی حکوومەتەکانی ئەو وڵاتە ڕۆڵی هەبوو لە خێرایی گەشەسەندن و هۆکاری هەرە سەرەکی بۆ ئەم گۆڕانکارییە ڕێگەخۆشکردن بوو لەبەردەم کەرتی تایبەت دا.
هەنگاوی یەکەم لە ساڵانی 1948 بۆ 1970 نرا، لەو ماوەیەدا پشکی تاك لە تێکڕای داهاتی ناوخۆدا بۆ چوار هێندە بەرز بووەوە و چڕی دانیشتووانیش سێ هێندە زیادی کرد. ئەوە سەرەڕای هەڵگیرسانی سێ جەنگی گەورە لەو کاتانەدا. هەنگاوی دووەمیش لە ساڵی 1990 بوو کە تاکو ئێستا بەردەوامە کە ئیسرائیلی لە دۆخی چەقبەستوویی و متبوونەوە گۆڕییەوە بە ناوەندێکی سەرکێشیکردنی داهێنانی جیهانی، لەو سەردەمەدا بە بەراورد بە قۆناغەکانی پێشوو جیاوزای گەورە کەوتە پەیڕەوی کارکردن و نیشانەی هەر بەرچاو ڕۆڵی کەرتی تایبەت بوو لە پێشخستنی وڵات دا.
لە ساڵی 1965 ئەندازیاری ئیسرائیلی (سمیحا بلاس) پێشنیاری بیرۆکەی ئاودێری بە شێوازی دڵۆپاندن کرد، و ئەوە بووە سەرەتایەك بۆ ئەوەی کە ئەمڕۆ بە کۆمپانیای جیهانی ((Netafim بۆ ئاودێری و دڵۆپاندن ناودەبرێ. لەمبارەیەوە بەڕێوەبەری گەشەدانی نێودەوڵەتی لە زانکۆی هارفارد کە پێشتر وەزیری گەشەدان بووە لە حکوومەتی ڤەنزویللا، دەڵێت: (ئەوەی لە ئیسرائیلدا رووی دا ئەوە بوو کە پرسی کەمیی ئاو گۆڕدرا بۆ سەرکردایەتیکردن لەبواری کشتوکاڵی بیابان ئەویش لەڕێگەی سیستەمی دڵۆپاندن و داماڵینی لە خوێ).
ڕێژەی 95%ی زەوی ئەو وڵاتە وشك و بیابان بوو کە وەکو کێشە سەیر دەکرا, ئەو کێشەیە وەکو سامان و سەرمایە بۆ وڵاتەکە گەڕایەوە و چارەسەر کرا، لەو کاتەی کە ئیسرائیل دامەزرا بیابانی نەقەب خەریکبوو ڕێگاکانی قودس و تەلئەڤیڤیشی دادەپۆشی تاکو دواجار ئەو پەڵهاویشتنەی بیابان پێچەوانە کرایەوە و گۆڕدرا بە کێڵگە کشتوکاڵی و دارستان، تاکو ئەمڕۆشی لەگەڵدا بێت ئیسرائیل پێشەنگە لەو بوارە و سێ هێندەی ئیسپانیا کرداری پاڵاوتن و پاککردنەوەی ئاوی تێدا ئەنجام دەدرێ.
هەروەها ڕێگایەکی نوێ بۆ بەکارهێنانی ئاوی نەشیاو بۆ خواردنەوە بیندرایەوە، بەمەودای پێنج یاریگای تۆپی پێ کرداری هەڵکۆڵین کرا بۆ دۆزینەوەی ئاوی گەرم و سوێر، لە دەسپێکدا ئەوە مایەی دڵخۆشی و بە دۆزینەوەی گەورە سەیر نەکرا تاکو گەیشتنە ئەوەی کە ئەو جۆرە ئاوە بۆ بەخێوکردنی ماسی ئاوە شلەتێنەکان زۆر گونجاو و سەرکەوتوو دەبێت؛ ئەوە بوو بۆ وەکو بەرهەمێکی بازرگانی ئەو ئاوە خرایە نێو حەوزەکانی بەخێوکردنی ماسی و ئەوی دیکەش ئاودانی درەختی زەیتوون

و دار خورما و هەورەها ڕێگا و شێوازی دیکە بۆ کشتوکاڵی میوە و سەوزە داهێندرا. لەئەمڕۆدا ئەو زەوییەی کە (مارك توین) بە زەوی وشك ناوی هێنا نزیکەی (240) ملیۆن درەختی لە ئامێز گرتووە و دارستانەکان هەموو وڵات دادەپۆشێت و ئیسرائیل بە تاکە وڵات هەژمار دەکرێ کە رووبەری بیابانی لە کەمبووندایە.

بۆ پێشخستن و بەهێزکردنی ئابووری ئیسرائیل (10) سندووقی سەرمایەی وەبەرهێنان بۆ هاندانانی وبەرهێنە جیهانییەکان لە ڕێگەی پرۆگرامێك بە ناوی (Yusma) پێکهێنرا, ئەوە بووە هۆی دەرکەوتنی ملیارەها دۆلار لە وەبەرهێنە جیهانییەکان بۆ پشتیوانیکردنی پرۆژە و کۆمپانیا نوێیەکان بەمەبەستی پشتگیری کردن لە بیرۆکە داهێنەرەکانیان, ئەمە نەك تەنها بووە هۆی قازانجی دارایی بەڵکو بووە هۆی پتەوبوونی شارەزایی و ئەزموون و تەکنۆلۆژیای نوێ, بۆیە لەمیانی هەشت ساڵ لە 1992 تاکو 2000 ژمارەی ئەو سندووقانەی سەرمایەی وەبەرهێنان لە بیستەوە بەرز بووەوە تاکو گەیشتە (513) و لە ئەنجامیشدا ئیسرائیل وەکو یەك لە باشترین ژینگەی بۆ سەرکێشیکردنی کار ناسرا.